

BIOLOGINĖS IR FAKTINĖS TĖVYSTĖS SANTYKIO PROBLEMA IR VAIKO TEISĖS

Doktorantas Gediminas Sagatys

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 87
Elektroninis paštas ckk@ltu.lt

Pateikta 2003 m. vasario 14 d.

Parengta spausdinti 2003 m. balandžio 17 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros docentas dr. Stasys Vėlyvis
ir šio fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentas dr. Antanas Rudzinskas*

S a n t r a u k a

Vienas rimčiausių stiprios tėvystės apsaugos argumentų yra tėvystės fakto tikrumas, t. y. tėvystės identiškumas. Todėl teisei tenka svarbus uždavinys transformuojant individo identiškumo implikacijas į teisinę tikrovę.

Straipsnyje keliama bei bandoma pagrįsti hipotezė, kad kai kurios Lietuvos civilinio kodekso vaiko kilmės nustatymo instituto nuostatos, įtvirtinančios išskirtinę biologinės (genetinės) tikrovės vietą formuojant teisinius tėvų ir vaiko santykius yra pernelyg statiškos, dėl to kyla pavojus, kad jos gali neatitikti nuolat kintančios socialinės realybės bei žmogaus teisių standartų. Autoriaus manymu, egzistuoja objektyvi būtinybė juos peržiūrėti bei poreikis pritaikyti naujus, žmogaus teisėmis pagrįstus reguliavimo modelius. Toks reguliavimas privalo būti orientuotas į visų suinteresuotų asmenų interesų balansą, t. y. atspindėti ne išimtinai biologinės (genetinės) tiesos dominavimą, o jos santykį su socialine (faktine) tikrove bei vaiko teisėmis. Analizuojant Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Apsaugos Konvencijos taikymo praktiką, siekiama „išgryninti“ objektyvius žmogaus teisių kriterijus tėvo ir vaiko santykio teisinės apsaugos srityje, kurie galėtų tapti vaiko kilmės nustatymo instituto tobulinimo bei vienodos teismų praktikos formavimo gairėmis.

I ž a n g a

Kiekvienas vaikas turi du biologinius tėvus, t. y. vieną tėvą ir vieną motiną. Tačiau vaikams vis rečiau tenka džiaugtis pilnatve augti ir būti globojamam abiejų jų. Daug vaikų gimsta ir auga šeimose, kuriose faktinių tėvų (ypač faktinio tėvo) vaidmenį atlieka ne biologiniai tėvai, o asmenys, su kuriais vaiko nesieja jokie kraujo ryšiai (pvz., vaikas gimsta ir auga šeimoje, tačiau jo motinos sutuoktinis (sugyventinis) nėra jo biologinis tėvas, arba vaiko motina sudaro antrą santuoką ir vaikas toliau auga naujoje šeimoje)¹. Neretai tokia *de facto* tėvystė sėkmingai pakeičia tikrąją, t. y. biologinę tėvystę, visam gyvenimui. Tačiau kyla klausimas: kokia vieta tokiu atveju tenka biologinių tėvų teisėms? Ir ką reiškia Vaiko teisių konvencijos [3] nuostata, įtvirtinanti vaiko teisę, kiek tai įmanoma, žinoti savo tėvus: teisę žinoti jį auginančius (faktinius) tėvus ar teisę žinoti biologinius tėvus (7 str.)? Ar antruoju atveju biologinės tiesos žinojimas tam tikromis aplinkybėmis neprieštaraus (nešalins) kitos toje pačioje VTK įtvirtintos teisės – būti globojamam tėvų? Kaip, atsižvelgiant į medicinos mokslo pažangą, leidžiančią kiekvienu atveju tiksliai nustatyti biologinį asmenų tarpusavio ryšį, turėtų

¹ Šeimos trapumas, nesantuokinių seksualinių ryšių ir visuomeninio pritarimo jiems augimas, kohabitacija, naujų technologijų, leidžiančių nustatyti genetinę tėvystę atsiradimas lemia tai, jog šiandien nei moterys, nei vyrai negali būti tikri dėl savo vaikų genetinės kilmės. Toks netikrumas dėl identiškumo gali savaime būti santykių žlugimo priežastis [1]. Įdomu pažymėti ir tai, kad šis netikrumas dažnai turi rimtą pagrindą, nes didelė dalis vaikų nėra genetinai vyrų, kuriuos vaikai laiko savo tėvais, palikuonys [2].

būti sprendžiamas vaiko kilmės klausimas ir kokią tikrovę – biologinę ar socialinę (faktinę) turėtų atspindėti įrašas vaiko gimimo liudijime?¹

Tėvystė apibrėžiama kaip „buvimas tėvu, tėvo (tėvų) pareigos“ [5, p. 152]. Taigi tėvystė gali būti suprantama kaip biologinė ir kaip socialinė kategorija. Pirmasis požiūris grindžiamas tuo, kad net naujausi medicinos mokslo laimėjimai nepakeitė to, kad žmogaus reprodukcijai yra būtini dviejų skirtingų lyčių žmonių genetiniai komponentai [6, p. 48]. Kita vertus, vis ryškiau pastebimas antrojo, t. y. tėvystės kaip socialinio fenomeno, suvokimo poveikis įstatymų leidėjui bei teismų praktikai [7].

Tėvystės identiškumo samprata. Reikia sutikti su amerikiečių autorių nuomone, kad vienas rimčiausių stiprios tėvystės apsaugos argumentų yra tėvystės fakto tikrumas, t. y. tėvystės identiškumas [4]. Todėl labai svarbu, kad valstybėje funkcionuojanti teisinė sistema užtikrintų, kad tėvystės identiškumas būtų neginčytinas: daugiausia dėmesio turėtų būti teikiama tėvystės identiškumo faktui nustatyti bei jo apsaugai. Sociologinėje identiteto teorijoje teigiama, kad asmenybė yra hierarchine tvarka išdėstytų identiškumų sistema. M. Stryker teigimu, asmuo turi tiek identiškumų, kiek socialinių vaidmenų jis atlieka [8, p. 351]. Individo identiškumas iš esmės yra pripažinimas to, kad asmuo iš tiesų egzistuoja; jis (identiškumas) yra tai, kas daro asmenį pastebimą visuomenėje. Identiškumas transformuoja biologinę būtį į teisinę kategoriją, tuo patvirtindamas, specifinio teisinio subjektiškumo, suteikiančio individui galimybę turėti teises ir pareigas, egzistavimą [9, p. 117]. Taigi teisei tenka svarbus uždavinys transformuojant individo identiškumo implikacijas į teisinę tikrovę.

Lietuvos Konstitucijoje [10] įtvirtinta mišri šeimos narių apsaugos sistema, kurioje atsakomybė yra padalyta kiekvienam šeimos nariui, turinčiam konstituciškai įtvirtintas pareigas kitų šeimos narių atžvilgiu (38 str. 6 ir 7 d.), ir valstybei, įpareigotai teikti apsaugą šeimai bei atskiriems ją sudarantiems individams (38 str. 2, 4 d., 39 str.). Todėl labai svarbu identifikuoti šeimos narių apsaugos tikslus ir teisingai paskirstyti viešosios valdžios ir privačių individų funkcijas.

Valstybės įtaka tėvystės identiškumo apsaugos srityje pasireiškia jos išimtinė kompetencija veikti tam tikrose sferose. Pirma, valstybė gali apibendrinti visuomeninį požiūrį į įvairias iš tėvystės išplaukiančių teisių įgyvendinimo formas ir šių apibendrinimų pagrindu pateikti arba uždrausti tam tikrus, jos požiūriu, netinkamus reiškinius. Šiame kontekste valstybė turi teisę visiškai ar iš dalies apriboti tėvystės identiškumą ar atskirus jo komponentus².

Antra, valstybė turi teisę nustatyti tam tikras tėvystės identiškumą reglamentuojančias normas, kuriomis remdamiesi asmenys gali daryti individualius susitarimus. Ši valstybės teisė grindžiama dvejopomis priežastimis. Pirma, tik valstybė turi teisę nustatyti privalomas taisykles visiems joje gyvenantiems asmenims. Antra, preziumuojama, kad valstybė turi aukščiausią galią iškristalizuojant visuomenės vertybines nuostatas vaikų auginimo srityje. Net ir pripažįstant, kad taip apibendrinus suformuluotos normos negali kiekvienu atveju tiksliai atspindėti konkrečių tėvų ir vaikų ryšio plėtros galimybių, jos gali būti pateisinamos kaip pirminis atspirties taškas, kurio pagrindu tėvystės identiškumo klausimai gali būti sprendžiami susitarimų arba prievartinio įgyvendinimo forma.

Trečia, valstybė naudojasi išimtinė kompetencija spręsti ginčus dėl tėvystės identiškumo. Ši teisė kildinama ne tiek iš valstybės sugebėjimo objektyviai išspręsti konkrečių asmenų ryšio su vaiku klausimą, kiek iš valstybės, kaip autoritetingiausio privačių ginčų sprendimo institucijos, suvokimo [4].

Vargu ar galima ginčyti tai, kad tėvystės identiškumas teisėje materializuojasi, t. y. įgyja teisinę reikšmę, visų pirma vaiko kilmės nustatymo institute. Todėl daugiausia dėmesio turi būti sutelkta į vaiko kilmės, kaip teisinio santykio tarp tėvų ir vaiko atsiradimo pagrindo, nustatymą reglamentuojančių normų analizę, kurios svarbiausias uždavinys – garantuoti

¹ Šiuolaikinėje teisinėje literatūroje tai pat pripažįstama, kad labiausiai komplikotos situacijos šiuo metu iškyla „netradicinių šeimų“ ir biologinių tėvų ginčiuose dėl tėvystės identiškumo [4].

² Tai labiausiai atspindi bendrosios teisės tradicijos šalyse išplėtotoje tėvystės koncepcijoje. Savo teisinėmis pasekmėmis daliniu tėvystės identiškumo apribojimu čia laikomas net vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų separacijos ar santuokos nutraukimo atveju [4]. Kita vertus, net ir kontinentinės teisės tradicijai atstovaujančioje Lietuvos teisėje tėvystės identiškumo apribojimu santykinai galima laikyti valstybės veiksmus apribojant tėvystės (motinystės) teises ar atskiriant vaikus nuo tėvų (CK 3.179–3.184 str.) [11].

efektyvų ir teisingą tėvystės ginčų sprendimą: apibrėžti teises schemas, kurios užtikrintų visapusišką tėvystės pareigų vaiko atžvilgiu atsiradimą, funkcionavimą, siekiant maksimaliai apsaugoti vaiko, o kartu ir visų suinteresuotų šalių teises [12]. Taigi vaiko kilmės nustatymo, kaip ir vaiko auklėjimo, procesus reguliuojantys mechanizmai turi išlaikyti aiškų ir teisingą privačių bei viešųjų interesų balansą, tuo maksimaliai sumažindami galimos valstybės intervencijos į tokio pobūdžio santykius neigiamas pasekmes. Kartu pripažįstama, kad sprendžiant tėvystės identiškumo nustatymo klausimus valstybės intervencijos „slenkstis“ gali būti mažesnis, o jos ribos santykinai platesnės nei, tarkime, vaikų auklėjimo srityje [4].

Vaiko kilmės nustatymas: dominuojantys metodai. Nagrinėjant vaiko teisę žinoti savo tėvus, turi būti atsižvelgiama į pačią tėvystės sampratą ir jos santykį su teisiniu tėvo (motinos) statusu. Aišku viena: tam tikrų asmenų pripažinimas vaiko tėvais gali priklausyti nuo skirtingų tėvų vaidmens aspektų [6, p. 47–50]. Išskiriamas „psichologinio“¹ tėvo, „socialinio“ tėvo, kuris augina vaiką ir rūpinasi juo, bei tikrojo (natūralaus) tėvo sampratos. Be to, tikrojo tėvo samprata, anot R. Farrugia, privalo būti revizuojama atsižvelgiant į nuolat didėjančias dirbtinės prokreacijos galimybes [7].

R. Hernandez, žymus Ispanijos mokslininkas, rašantis vaiko kilmės nustatymo klausimais, išskiria du pagrindinius vaiko kilmės nustatymo metodus:

– *realistinį*, pagrįstą vadinamuoju „tikrosios tiesos“ principu, kuris, netgi pripažindamas, kad teisinė tėvystė nėra paprasčiausias biologinis ryšys, pabrėžia teisinius mechanizmus, užtikrinančius jų susiliejamą. Šio metodo pagrindas: biologinis tėvas disponuoja tam tikra nuosavybės teisės forma į vaiką dėl to, kad prisidėjo prie jo sukūrimo [13, p. 353]. Tokius apibendrinimus palaiko ir darviniškas požiūris į šeimą. Vadovaujantis šiuo požiūriu „kraujas yra tirštesnis už vandenį, o tikrasis altruizmas daug stipresnis genetiškai pagrįstuose santykiuose, kur vaiko tikimybė tapti biologinio tėvo auka yra daug mažesnė, negu ne biologinio tėvo atveju [1];

– *formalistinį*, nekreipiantį dėmesio į biologinę realybę, vietoj to akcentuojantį kitus elementus bei vertybes (šėimos darną, teisinį tikrumą, pagrįstą tikėjimasi) arba išvedamą iš abejonių dėl tėvystės įrodymų galimybes. Šis metodas suponuoja asmens valios ir tam tikrų prezumpcijų prioritetą kitų tėvystės nustatymo formų atžvilgiu [12].

Žvelgiant istoriškai į vaiko kilmės nustatymo institutą pasaulinėje praktikoje, galima pastebėti teisės „judėjimą“ tokia tvarka:

1. Stiprios tėvystės prezumpcijos (dominuojantis metodas – formalistinis). Šis laikotarpis pasižymėjo *pater is est quem nuptiae demonstrant* principo dominavimu nustatant vaiko tėvystę. Ilgą laiką *pater est* taisyklė buvo nepaneigiamas vaiko kilmės nustatymo pagrindas: vaiko motinos sutuoktinis buvo pripažįstamas vaiko tėvu net tais atvejais, kai būdavo aki-vaizdu, jog jis objektyviai negalėjo būti biologiniu tėvu. Pavyzdžiui, 1804 m. Prancūzijos civilinis kodeksas teisę ginčyti vaiko tėvystę suteikė išimtinai vaiko motinos sutuoktiniui. Be to, buvo nustatytas vos 1 mėnesio (išimtiniais atvejais – 2 mėnesių) terminas, per kurį sutuoktinis galėjo pasinaudoti šia teise.

2. Biologinės (genetinės) tiesos absoliutizavimas (dominuojantis metodas – realistinis). Šis laikotarpis, daugelyje valstybių tebesitęsiantis iki šiol, susijęs su išaugusiomis medicininėmis galimybėmis identifikuoti biologinę tėvystę. Svariausias jo įsigalėjimo veiksnys, o kartu ir laimėjimas – nesantuokinių vaikų diskriminacijos panaikinimas, įtvirtinant vienodą tokių vaikų teisę žinoti savo tikruosius tėvus, neatsižvelgiant į jų valią. Akivaizdu, jog praėjus daugiau nei 25 metams, kai 1975 m. priimta konvencija „Dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso“, šiuo metu pasitaikančias nesantuokinių vaikų ar jų tėvų diskriminavimo apraiškas galima laikyti ne taisykle, o greičiau išimtimi.

3. Biologinės (genetinės) ir faktinės (socialinės) tikrovės santykis (neabsoliutizuojamas nė vienas metodas, o ieškoma jų balanso).

¹ Amerikos teismas apibrėžė psichologinį tėvą kaip „asmenį, kurio kasdieninis bendravimas, draugystė, sąveika ir savitarpio priklausomybė užpildo vaiko psichologinį poreikį. Suaugusysis tampa svarbiausiu vaiko dėmesio centru, nes jis yra ne tik vaiko fiziniu, bet ir psichologiniu bei emocijų poreikių patenkinimo šaltinis (*Carter v. Brorick*) 644 P. 2 d. 850 (Alaska, 1982).

Organiškai kyla klausimas: kurioje stadijoje yra Lietuvos teisė? Atlikus elementarią Civilinio kodekso III knygos X skyriaus, kuriame reglamentuojamas vaiko kilmės nustatymas, analizę, nesunku pastebėti, kad įstatymas vienareikšmiškai įtvirtina biologinės (genetinės) tiesos principo vaiko kilmės nustatymo institute dominavimą. Tokia išvada grindžiama mokslinių įrodymų vietos tėvystės nustatymo bylose bei tėvystės nugincijimo procesinių bei materialinių pagrindų analize¹. Pakankamai aiškiai šis dominavimas atsispindi ir teismų praktikoje, kurioje biologiniai (genetiniai) ryšiai visais atvejais laikomi išimtinu ir vieninteliu teisinio tėvo ir vaiko santykio determinantu².

Tokia padėtis yra akivaizdžiai pavojinga: pripažįstant, kad pozityvioji teisė turi atspindėti asmens teisių ir pareigų vienovę, akivaizdu, jog biologinės tėvystės suabsoliutinimas atskirais atvejais gali pažeisti šį balansą, o tai gali reikšti tam tikrų asmenų teisių pažeidimą. Pavyzdžiui, vaiko, gimusio šeimoje, biologinis tėvas yra ne motinos sutuoktinis, o asmuo, su kuriuo vaiko motina turėjo atsitiktinių lytinių santykių. Tarkime, kad motinos sutuoktinis vaiko gimimo liudijime yra įrašomas kaip tėvas, ir neįtardamas, kad šis įrašas neatitinka biologinės tikrovės arba net ir žinodamas, tačiau sąmoningai ignoruodamas šią tikrovę, užmezga glaudų tėvišką ryšį su vaiku. Akivaizdu, jog šiam ryšiui, kuris toks svarbus vaikui ankstyvame amžiuje³, mažiausiai metus grės nuolatinė rizika nutrūkti ir jis priklausys nuo biologinio vaiko tėvo noro nugincyti minėto sutuoktinio tėvystę ir nustatyti savąją. Žvelgiant į Lietuvos civilinį kodeksą bei teismų formuojamą praktiką, galima daryti prielaidą, jog iškilus vadinosios faktinės, arba „socialinės“ ir biologinės tėvystės, kolizijai, pirmenybė būtų teikiama pastarajai. Kitas pavyzdys: tarkime, kad vaiko gimimas yra moters išžagavimo arba kraujomaišos pasekmė. Nei galiojančio CK normos, nei teismų praktikoje plėtojama vaiko teisės žinoti savo tėvus interpretacija tokiu atveju formaliai neužkerta kelio biologiniam tėvui sėkmingai reikšti ieškinį dėl tėvystės nustatymo, grindžiamą biologinės tiesos principu⁴.

Europos Tarybos Šeimos teisės ekspertų komiteto parengtoje „Baltojoje knygoje“ „Dėl tėvystės nustatymo ir jos teisinių pasekmių“ 11 principo 3 dalyje nurodoma, jog teisė ginčyti tėvystę turi būti suteikta tėvui ir vaikui arba jo atstovui. Šią teisę valstybės savo nuožiūra taip pat gali suteikti vaiko motinai bei kitiems asmenims, kurių reikalavimai pagrįsti specifiniais interesais, ypač asmenims, siekiantiems nustatyti savąjį tėvystės ryšį su vaiku [15]. Toks asmenų, turinčių teisę ginčyti santuokos prezumpcijos arba savanoriško pripažinimo pagrindų, sąrašo išplėtimas daugelyje Europos valstybių pastebimas nuo Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo *Kroon v. Netherlands* byloje⁵ [16]. Tačiau kai kuriose šalyse vis dar

¹ CK 3.147 str. 1 d. įtvirtina išskirtinę mokslinių įrodymų (ekspertizių įrodyti giminytės ryšį išvadų) vietą kitų Civilinio proceso kodekse numatytų įrodymų priemonių atžvilgiu, o to paties straipsnio 2 d. atsakovo atsisakymą ekspertizės leidžia vertinti kaip tėvystės įrodymą. CK 3.150 str. 1 d. įtvirtina teisę pareikšti ieškinį dėl tėvystės nugincijimo plačiam ratui asmenų, įskaitant ir asmeniui, vaiko gimimo įrašė neįrašytam kaip tėvas, bet laikiniam save vaiko tėvu, o tai iš esmės suteikia teisę kiekvienam vyriškos lyties asmeniui ginčyti vaiko gimimo liudijime esančius duomenis apie tėvą visomis galimomis įrodinėjimo priemonėmis, įskaitant ir mokslinius įrodymus.

² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą pabrėžęs biologinio ryšio, kaip pagrindinio teisinio tėvo ir vaiko santykio determinanto, svarbą: „Vaiko teisė žinoti savo tėvus pirmiausia reiškia vaiko, ypač nesantuokinio, teisę žinoti savo biologinius tėvus“ (Civ. b. Nr. 3K–3–860/2002 m.); „Vaiko teisė žinoti savo tėvus reiškia vaiko kilmės klausimą“ (Civ. b. Nr. 3K–3–166/2002 m.); „Siejant tėvystės nustatymo klausimą su vaiko kilmės nustatymu, akivaizdu, kad šių teisės normų paskirtis – nustatyti vaiko biologinius tėvus. Esant ginčui dėl vaiko kilmės, pirmenybė teikiama biologiniam tėvui“ (Civ. b. Nr. 3K–3–1073/2002 m.); „(...) vaiko interesai – turėti aiškų teisinį statusą šeimoje, įgyvendinti vaiko teisę augti ir gyventi biologinėje šeimoje“ (Civ. b. 3K–3–105/2001 m.); „Tiek tėvystės nustatymui, tiek ir jos nugincijimui ekspertizės išvada laikytina pagrindiniu įrodymu“ (Civ. b. Nr. 3K–3–748/2001 m.). Tiesa, Teismo jurisprudencijoje galima rasti ir platesnį požiūrį į aptariamą problemą: „(...) įstatymų leidėjas nenurodė įrodymų leistinumo ribų, todėl tokiais įrodymais laikytini visi faktiniai duomenys, patvirtinantys arba paneigiantys tėvystę (Civ. b. Nr. 3K–3–1004/2000 m.)“.

³ Dr. D. Čekuolienės teigimu, svarbiausia, kad vaikas turėtų nuolatinį vieną (ne daug laikinų ar besikeičiančių) globojančių asmenį, kuris leidžia su juo daugiausia laiko, su kuriuo jį sieja artimi ir tvirti emociniai ryšiai [14, p. 26].

⁴ Žinoma, teismas visada turi tam tikras diskrecijos ribas, atsižvelgiant į teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų (CK 1.5 str.) taikymo galimybę, tačiau kyla klausimas, ar tokia orientacija vien į bylą nagrinėjančio teisėjo teisinę sąmonę nėra per daug rizikinga.

⁵ Joje biologiniams vaiko tėvams pavyko įrodyti, jog Olandijos teisės aktai, nenumatantys galimybės nugincyti tėvystės įrašo, padaryto vaiko motinos ir jos buvusio sutuoktinio santuokos pagrindu, užkertą kelią tikrajam vaiko tėvui pripažinti tėvystę, todėl nesiderina su Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga gerbti asmens teisę į šeimos gyvenimą.

ribojamas asmenų, galinčių inicijuoti tėvystės nugincijimo procesus, sąrašas, paprastai tokią teisę suteikiant tik asmeniui, kuris įrašytas kaip vaiko tėvas, vaiko motinai bei pačiam vaikui (Latvija, Italija, Ispanija ir kt.). Net ir tada pripažįstama, kad tokio ieškinio pareiškimas sukelia koliziją mažiausiai tarp dviejų – asmens, įrašyto kaip vaiko tėvas, ir vaiko – interesų. Pastarajam šis teisinio ryšio nutrūkimas gal lemti ne tik objektyvias (pvz., nutrūkusi parama jo išlaikymui), bet ir subjektyvias (pvz., emocijų ryšių, saugumo jausmo praradimas) neigiamas pasekmes. Todėl kai kurios valstybės įtvirtina nuostatą, draudžiančią pareikšti ieškinį dėl tėvystės nugincijimo, kartu nepareiškiant „kompensuojamojo“ ieškinio dėl tėvystės nustatymo¹. Tai leidžia išvengti „tėvystės vakuomo“, o tai yra gyvybiškai svarbu vaiko interesams². Tuo tarpu Lietuvoje padėtis paradoksali: išplėstas asmenų, galinčių ginčyti tėvystę, sąrašas, kartu neužtikrinant reikiamų teisinių saugiklių tam, kad vaikas neliktų be teisinio tėvo. Todėl formuojasi labai nevienoda teismų praktika, pavyzdžiui, vieni teismai „asmens, laikančio save vaiko tėvu“ ieškinį dėl tėvystės nugincijimo, kartu nepareiškiant reikalavimo nustatyti naują vaiko tėvystę, laiko priimtinu, nagrinėja iš esmės ir jį tenkina³. Kiti teismai gautus tokių asmenų ieškinius priima, vėliau suteikdami galimybę reikšti ieškinio papildymus (o iš esmės naujo ieškinio pareiškimą) dėl tėvystės nustatymo⁴. Dar kiti teismai, gavę tokius ieškinius, nustato terminą trūkumams šalinti, nes „atsižvelgiant į vaiko interesus, šis reikalavimas gali būti pateiktas tik kartu su reikalavimu nustatyti tėvystę“⁵.

Apibendrinant minėtus neigiamus reiškinius, susijusius su biologinės tiesos, kaip domiuojančio vaiko kilmės nustatymo pagrindo, sureikšminimu bei tėvystės nugincijimo instituto liberalizavimu, galime daryti išvadą, jog vaiko teisės žinoti savo tėvus negalima absoliutizuoti ir visais atvejais tapatinti su teise žinoti savo biologinius tėvus. Priešingu atveju tai gali sukelti ne tik paties vaiko, bet ir kitų asmenų teisių pažeidimus. Štai kodėl iškyla būtinybė identifikuoti atvejus, kai biologinės tiesos paieškos neatitinka geriausių vaiko interesų principo, kuriuo turi būti vadovaujama imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų (VTK 3 str. 1 d.).

Pripažįstant geriausių vaiko interesų principo prioritetą teisei iškyla svarbus uždavinys: nustatyti teisingą ir veiksmingą balansą tarp įvairių interesų: vaiko, biologinio ir faktinio (socialinio) tėvo, motinos, valstybės. Tai reiškia, kad nacionaliniai įstatymai, reglamentuojantys vaiko kilmės nustatymą, bei teismų praktika privalo atitikti pagrindines tarptautines bei nacionalines žmogaus teisių apsaugos nuostatas. Kadangi objektyviausių ir Lietuvai aktualiausių žmogaus teisių apsaugos kriterijų paiešką tikslinga nukreipti visų pirma į 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją⁶, pasitelkdami šios Konvencijos pagrindu išplėtojo žmogaus teisių apsaugos mechanizmo (Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Europos Žmogaus teisių komisijos) praktiką, pabandydysime ieškoti naujesnių ir universalesnių tėvo ir vaiko teisinio ryšio formavimo ir teisinės apsaugos elementų.

Tėvo ir vaiko ryšio apsauga EŽTK, kaip vaiko kilmės nustatymo instituto tobulinimo pagrindas. EŽTK 8 straipsnio 1 dalis įtvirtina kiekvieno asmens, taip pat ir vaiko, teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. To paties straipsnio 2 dalis nustato, kad valstybės institucijos neturi teisės

¹ Šiuo atveju kaip pozityvų pavyzdį galima nurodyti Kanados Kvebeko provincijos civilinį kodeksą [17], kuriame įtvirtinta nuostata, kad spėjamas vaiko tėvas (motina) negali pareikšti ieškinio dėl tėvystės, nustatytos prezumpcijos ar savanoriško pripažinimo pagrindu, kartu nepareiškdamas ieškinio dėl vaiko tėvystės nustatymo (532 str.).

² (...) Vaikai emociškai nenujaučia įvykių iki jų gimimo. Jų sąmonėje užsifiksuoja tik kasdieninis bendravimas su tais suaugusiais, kurie rūpinasi ir globoja juos ir kurie tapo tėvais (*parental figures*), prie kurių jie yra prisirišę ir iš kurių kildina savo saugumą ir formuoja įvaizdį. Todėl visi sprendimai, susiję su tėvyste, giliai paliečia juos [18, p. 12].

³ Vilniaus m. I apylinkės teismo civ. b. Nr. N–2–2439–26/2002 m.; Vilniaus m. II apylinkės teismo civ. b. Nr. 2–2238/99 m., civ. b. Nr. 21208/2000 m.

⁴ Vilniaus m. I apylinkės teismo civ. b. Nr. N–2–4672–20/2002 m.

⁵ Vilniaus m. I apylinkės teismo civ. b. Nr. N–2–5513–37/2002 m. Tai akivaizdžiai teisingiausia pozicija. Juk tėvystės nugincijimo instituto paskirtis nėra vaiko palikimas be tėvo – tai tik tarpinis žingsnis įteisinti naują tėvystę, siekiant užtikrinti tikrojo tėvo ir paties vaiko interesus [12].

⁶ Pripažįstama, kad žmogaus teisės ir jų turinys kinta kartu su visuomenės raida, tačiau Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatų interpretavimo galimybės neleidžia konvencijai „pasenti“, ir prieš penketą metų priimta konvencija išlieka aktuali ir veiksminga žmogaus teisių apsaugos priemonė [19, p. 69].

apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei, arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti [20]. Žvelgiant į šias nuostatas iš nagrinėjamos problemos konteksto, iškyla klausimas: kai biologinio tėvo teisė užmegzti ir palaikyti ryšius su vaiku patenka į Konvencijos apsaugos sferą, t. y. nuo kada jos suvaržymas gali būti pateisinamas tik argumentais, numatytais 8 straipsnio 2 dalyje?¹

Teismo ir Komisijos jurisprudencijoje ne kartą buvo pažymėta, kad vaiko ir tėvų tarpusavio ryšys yra vertybė, saugoma Konvencijos 8 straipsnyje. Ši mintis buvo „išgryninta“ *Johansen v. Norway* byloje, o ateityje tapo visų panašaus pobūdžio bylų sprendimo „raktu“:

„(...) Pasitenkinimo jausmas, kurį jaučia tėvai ir vaikai dėl tarpusavio ryšio bei bendravimo, yra fundamentalus šeimos gyvenimo elementas, todėl visos valstybių vidaus priemonės, kaip nors kliudančios šiam pasitenkinimo jausmui, laikomas kišimusi į teisę, ginamą Konvencijos 8 straipsnyje“ [21].

Pažymėtina, jog Komisija ir Teismas visuomet pasilikdavo sau teisę, iškilus „šeimos gyvenimo“ fakto nustatymo klausimui, kiekvienu konkrečiu atveju situaciją vertinti individualiai. Tai grindžiama tuo, jog socialiniai ir kultūriniai šeimos gyvenimo modeliai nuolat keičiasi. Taigi, pasitelkdami Strasbūro institucijų praktiką, pasistengsime atsakyti, kokiais atvejais biologinio tėvo ir vaiko ryšys patenka į Konvencijos 8 straipsnį, garantuojančio kiekvienam asmeniui teisę į jo šeimos gyvenimo gerbimą (*right to respect to family life*) reguliavimo sferą:

1. Biologinio vaiko tėvo ir motinos santuoka. EŽTT, nagrinėdamas *Berrehab v. the Netherlands* bylą, konstatavo, jog santuokos atveju

„remiantis šeimos gyvenimo koncepcija, nustatyta Konvencijos 8 straipsnyje, tokioje sąjungoje gimęs vaikas *ipso jure* laikytinas tokių santykių dalimi; todėl vien vaiko gimimo faktas leidžia daryti išvadą, jog tarp jo ir tėvų egzistuoja tam tikri saitai, sudarantys „šeimos gyvenimą“, netgi tuo atveju, kai tėvai kartu negyvena“ [22].

2. Artimi santuokai vaiko tėvų ryšiai bei tėvo ir vaiko *de facto* ryšiai. *Johnston v. Ireland* [23] byloje EŽTT konstatavo, jog tokiu atveju Konvencijos 8 straipsnis užtikrina tėvo ir vaiko teisę tarpusavio santykiams suteikti teisinę formą. Vaiko ir tėvo santykių analogija situacijoms, išplaukiančioms iš santuokos, šiuo atveju buvo įtvirtinta Komisijos samprotavimuose, pagal kuriuos „šeimos gyvenimas“ Konvencijos 8 straipsnio prasme reiškia greičiau *de facto* nei *de jure* šeimos gyvenimą. Tiesa, reikia pažymėti, jog *Johnston* bylos atveju tėvo ir vaiko ryšiai buvo artimi ir stabilūs. Neaišku, ar kitokio pobūdžio santykiai patektų į Konvencijos apsaugos sferą.

3. Jei vaiko tėvo ir motinos santykiai nėra artimi santuokai (pvz., jie negyvena kartu), tačiau pasižymi „pakankamu pastovumu“, vaiko tėvas ir vaikas gali turėti teisę, garantuojamą Konvencijos 8 straipsnyje nustatyti tarpusavio teisinius ryšius. Ši taisyklė įtvirtinta *Kroon v. the Netherlands* [16] byloje.

4. Net tuo atveju, kai vaiko tėvo ir motinos ryšiai nepatenka į *Johnston* ar *Kroon* bylose nustatytų ryšių kategorijas, o tėvą ir vaiką sieja tik kraujo ryšiai, tiek tėvas, tiek vaikas gali reikalauti pagarbos, o tai reiškia ir teisinio jų tarpusavio „šeimos gyvenimo“ pripažinimo. Šis principas buvo įtvirtintas *Keegan v. Ireland* byloje, kurioje Teismas nusprendė, jog nesantuokinio vaiko įvaikinimas, neinformuojant apie tai tikrojo tėvo ir nesant jo sutikimo (nepriklausomai nuo to, kad tėvų santykiai nutrūko iki vaiko gimimo), laikytinas asmens teisės į šeimos gyvenimo gerbimą, įtvirtintos Konvencijos 8 straipsnyje, pažeidimu. Teismas, nuosekliai sekdamas *Abdulaziz, Balkandali and Cabales v. the United Kingdom* [24] byloje išplėtotą koncepciją, jog tam tikromis aplinkybėmis Konvencijos 8 straipsnis saugo ne tik esamą, bet ir „ketinamą (numatomą) šeimos gyvenimą“, konstatavo, jog

„šioje normoje vartojama šeimos sąvoka neapsiriboja santuokos pagrindu sukurtais santykiais ir gali apimti kitus *de facto* „šeimos“ ryšius, asmenims (vaiko tėvams – *aut.*) gyve-

¹ Kita vertus, negalima užmiršti, jog ir pačiam vaikui Konvencija garantuoja teisę į šeimos gyvenimo gerbimą. Tai reiškia, jog vaiko užmegzti ryšiai su suaugusiais, kurie, nors ir nėra jo giminaičiai pagal kilmę, gali patekti į Konvencijos 8 straipsnio apsaugos sferą.

nant ne santuokoje. Taigi gimęs vaikas *ipso jure* laikytinas tokio šeimos darinio dalimi nuo pat jo gimimo momento. Iš to plaukia, kad šiuo atveju tarp vaiko ir jo tėvų egzistuoja ryšys, reiškiantis „šeimos gyvenimą“ [25].

Apibendrinant šiuos Teismo sprendimus galima teigti, kad Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtinta asmens teisė į šeimos gyvenimo gerbimą privalo būti suprantama plačiai, „šeimos gyvenimo“ sampratos neapribojant vaiko tėvų santuoka arba kohabitacija, o teisinis tikrumas (pvz., tėvystė, nustatyta santuokos prezumpcijos pagrindu) ne visais atvejais gali būti laikomas pateisinamu pagrindu suvaržyti šios asmens teisės pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį.

Kita vertus, būtina pažymėti ir tai, jog pagal Strasbūro institucijų išplėtotą praktiką vien biologinė tėvystė nelaikoma pagrindu konstatuoti, jog tėvo ir vaiko ryšys patenka į „šeimos gyvenimo“, ginamo Konvencijoje, kategoriją. Štai *Soderback v. Sweden* byloje Teismui teko spręsti biologinės ir faktinės (socialinės) tėvystės santykio problemą įvaikinimo atveju. Bylos fabula buvo tokia: pareiškėjas (biologinis vaiko tėvas) niekada negyveno kartu nei su vaiku, nei su jo motina. Praėjus 8 mėnesiams po vaiko gimimo, motina sudarė santuoką su kitu vyru, bei nutraukė ir taip fragmentiškus pareiškėjo, tuo metu turėjusio asmeninių problemų, ir vaiko kontaktus. Galiausiai pareiškėjas kreipėsi į socialines institucijas, prašydamas užtikrinti jam galimybę bendrauti su vaiku, tačiau beveik tuo pačiu metu vaiko motinos sutuoktinis kreipėsi į teismą dėl įvaikinimo. Nors pareiškėjas tam prieštaravo, tai pagal Švedijos įstatymus nebuvo kliūtis įvaikinti. Švedijos teismas, konstatuodamas, kad įvaikinimas šiuo atveju geriausiai atitiko vaiko interesus, patenkino vaiko motinos sutuoktinio prašymą dėl įvaikinimo, todėl pareiškėjas galutinai prarado visus ryšius su vaiku. EŽTT atmetė pareiškėjo peticiją dėl asmens teisės, įtvirtintos Konvencijos 8 straipsnyje, pažeidimo, konstatuodamas, kad įvaikinimas buvo atliktas pagal įstatymus, o juo buvo siekiama teisėtų tikslų, apsaugant vaiko teises ir laisves. Esminiu motyvu laikydamas ryšio tarp vaiko ir tikrojo (biologinio) tėvo silpnumą bei nepastovumą, Teismas pripažino, kad minėto sprendimo pasekmės nebuvo neproporcingos pareiškėjo teisės į pagarbą šeimos gyvenimui suvaržymui [26].

Europos Tarybos šeimos teisės ekspertų parengtos „Baltosios knygos“ 11 principo 4 dalyje įtvirtinta nuostata, leidžianti valstybėms tam tikrais atvejais, kai to reikalauja „geriausi vaiko interesai“, apriboti teisę ginčyti tėvystę [15]. Šiuo požiūriu negalima nepaminėti EŽTT *Nylynd v. Finland* bylos. Joje Teismas atmetė biologinio tėvo vaiko, kurio motina vaiko gimimo momentu buvo susituokusi su kitu asmeniu, peticiją, kurioje pareiškėjas reikalavo, kad Suomijos įstatymai, draudžiantys be vaiko motinos sutikimo ginčyti tėvystę, nustatytą santuokos prezumpcijos pagrindu, pažeidžia jo teises, įtvirtintas Konvencijos 8 ir 14 straipsniuose. Pareiškėjas teigė, kad absoliuti motinos teisė spręsti vaiko tėvystės klausimus, pažeidžia nediskriminavimo principą (Konvencijos 14 str.). Replikuodamas į Suomijos Vyriausybės argumentą, kad skirtingas teisių traktavimas šiuo atveju padeda apsaugoti šeimą, kurioje gyvena vaikas, jis teigė, kad tokios vertybės kaip lyčių lygybė bei biologinio tėvo ir vaiko ryšio apsauga savo reikšme nusveria būtinybę ginti socialinį šeimos institutą. Teismas, atmesdamas šiuos samprotavimus, pažymėjo, kad

„šioje byloje pareiškėjo (...) ir vaiko nesiejo jokie emociniai ryšiai (...), todėl šis santykis nepatenka į „šeimos gyvenimo“ sampratą. (...) Todėl visiškai pateisinama, kad nacionaliniai teismai šiuo atveju didesnę reikšmę suteikė vaiko ir šeimos, kurioje jis gyveno, nei pareiškėjo, siekiančio įteisinti biologinį faktą, interesams“.

Be to, Teismas atkreipė dėmesį, į tai, kad

„ne kiekvienas skirtumas traktuojant asmens teises sudaro Konvencijos 14 straipsnio pažeidimą. Atvirkščiai, yra atvejų, kai tam tikrų asmenų teisės analogiškomis ar santykinai panašiomis aplinkybėmis laikytinos prioritetingomis. (...) Šiuo atveju valstybės naudojasi plačia veiksmų laisve (*margin of appreciation*) nustatydamos kriterijus, kuriais remiantis, analogiškomis aplinkybėmis būtų pateisinamas skirtingas asmenų teisių traktavimas. (...) Nors *de facto* ryšiai, išplaukiantys iš kohabitacijos, daugeliu atvejų yra pripažįstami ir saugomi kaip teisinė vertybė, skirtumai tarp susituokusių ir nesusituokusių asmenų vis dar egzistuoja, ypač teisinio statuso bei teisių pasekmių srityje. Santuoka vis dar apibūdinama kaip teisių ir pareigų rinkinys, kuris aiškiai atskiria sutuoktinių bei kohabituojančių vyrų ir moterų padėtį“.

Todėl Teismas, konstatuodamas, kad „(ne santuokoje gyvenančio – *aut.*) pareiškėjo ir (santuokoje gyvenančios) vaiko motinos padėties negalima laikyti analogiška“, nusprendė, jog šiuo atveju skirtingas tėvo ir motinos teisių traktavimas negali būti kvestionuojamas nei siekiamų teisėtų tikslų, pagrįstumo bei objektyvumo, nei proporcingumo siekiamiems tikslams prasme [27].

Nagrinėjant biologinės ir faktinės tėvystės santykio problemą, būtina prisiminti ir Europos Žmogaus teisių komisijos sprendimą *M.B. v. the United Kingdom* byloje, kurioje buvo konstatuota, kad Anglijos teismų atsisakymas skirti DNR ekspertizę siekiant nustatyti, ar vaiko, augančio šeimoje, tėvas iš tiesų yra jį auginantis asmuo, nepažeidžia asmens (laikantį save biologiniu vaiko tėvu – *aut.*) teisės į privatą ir šeimos gyvenimo gerbimą (Konvencijos 8 str.). Komisija nusprendė, kad Valstybių Dalyvių siekis užtikrinti šeimos santykių teisinį tikrumą ir saugumą pateisina „teisinę prezumpciją“, pagal kurią vedęs vyras yra laikomas jo žmonos vaiko tėvu, taikymą, o šių „prezumpcijų“ paneigimas galimas tik esant rimtam pagrindui, todėl šiuo atveju vien biologinis ryšys nepatenka į vertybių, saugomų Konvencijos 8 straipsnyje, sąrašą [28].

Panašiais samprotavimais Komisija vadovavosi ir *M v. Malta* byloje, atmesdama pareiškėjo (biologinio tėvo) peticiją, motyvuodama tuo, kad pareiškėjo ir vaiko ryšiai, grindžiami du mėnesius trukusiais pareiškėjo ir vaiko motinos, jai būnant nėščiai, santykiais, nepatenka į „šeimos gyvenimo“, saugomo Konvencijos 8 straipsnyje, sritį. Šioje byloje Komisija, nenustačiusi jokių faktinių vaiko ir tėvo ryšių arba bent pakankamo tėvo suinteresuotumo šių ryšių plėtojimu, pripažino, kad priimtas sprendimas dėl vaiko įrašymo į įvaikinamųjų vaikų sąrašą negali pažeisti biologinio tėvo teisės į šeimos gyvenimo gerbimą, nes vien biologinis ryšys nėra pakankamas pagrindas konstatuoti „šeimos gyvenimo“ egzistavimą [29].

Apibendrinant EŽTT praktiką interpretuojant Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintas žmogaus teises, galima sutikti su E. Busso nuomone, kad tėvystės identiškumas išplaukia ne iš individualių charakteristikų visumos, o iš paties tėvo ir vaiko savitarpio santykio, ypač iš šio santykio pagrindinės vietos vaiko gyvenime [4]. Taigi tėvo teisė į identiškumą laikytina ne tiek individo teise, kiek teise, išplaukiančia iš šeimos statuso. Akivaizdu, kad biologinis ryšys nėra pakankamas pagrindas konstatuoti „šeimos gyvenimo“ egzistavimą. Tai, anot P. Seneave, esminis šiuolaikinės teisės principas [30]. Visa tai leidžia daryti išvadą, jog teisė, reguliuojanti vaiko kilmės nustatymą, negali remtis tik vienu iš minėtų vaiko kilmės nustatymo metodų (formalistiniu ar realistiniu). Dideli žmogaus teisių apsaugos reikalavimai, įtvirtinti EŽTK, ir jos pagrindu sukurto Europos žmogaus teisių apsaugos mechanizmo išplėtotą asmens teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą interpretacija reikalauja iš nacionalinio įstatymų leidėjo derinti abu metodus, užtikrinančius visų suinteresuotų šalių teisių bei interesų balansą, o iš teismų – lankstumo ir kūrybiškumo taikant šias normas nuolat besikeičiančios socialinės aplinkos sąlygomis.

Išvados

1. Akivaizdu, kad *de facto* ir *de jure* tėvystės santykio problema negali būti analizuojama vienpusiškai, t. y. tik iš vaiko teisių pozicijų. Nors vaiko interesai sprendžiant visus su juo susijusius klausimus laikytini svarbiausiais, jie negali nustelbti kitų suinteresuotų šalių, visų pirma tėvų (tiek biologinių, tiek ir socialinių) teisių bei teisėtų interesų. Šių interesų svarbą atspindi jų tarptautinis pripažinimas: kiekvieno asmens teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą įtvirtinta Europos žmogaus teisių konvencijoje tarp kitų pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių, kurių suvaržymas galimas tik išimtiniais, Konvencijoje numatytais atvejais.

2. Sprendžiant teisinės tėvystės klausimą, biologinei tėvytei turėtų būti teikiamas prioritetas, tačiau jos negalima laikyti vienintele tėvystės rūšimi, galinčia pretenduoti į teisinės tėvystės statusą. Realistinis vaiko kilmės nustatymo metodas, pagrįstas biologinės tiesos primatu, ne visais atvejais atitinka reikalavimus, kuriuos išgrynino Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Komisija, interpretuodami Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintą asmens teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Akivaizdu, kad Konvencijos 8 straipsnio prasme, vien biologinis ryšys nėra pakankamas pagrindas konstatuoti „šeimos gyvenimo“ egzistavimą.

3. Teisės esmė pripažinus teisių ir pareigų vienovę, biologinės tėvystės suabsoliutinimas, sprendžiant vaiko kilmės klausimus, tam tikrais atvejais gali pažeisti šį balansą, o tai gali reikšti tam tikrų asmenų teisių pažeidimą. Todėl biologinės ir faktinės (socialinės) tėvystės kolizijos atveju teismas turi stengtis nustatyti jų balansą, pagrįstą geriausių vaiko interesų principu.

4. Siekiant apsaugoti šeimos stabilumą bei vaiko interesus, o kartu ir užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui teisėmis, tikslinga papildyti Civilinio kodekso 3.151 straipsnį 4 dalimi, išdėstant ją taip:

„4. Asmuo, vaiko gimimo akto įrašė įrašytas kaip vaiko motina ar asmuo, vaiko gimimo akto įrašė neįrašytas kaip motina ar tėvas, bet laikantis save vaiko motina ar tėvu, gali pareikšti ieškinį dėl tėvystės (motinystės) nugincijimo tik kartu su ieškiniu dėl tėvystės (motinystės) nustatymo“.

Tai leistų išvengti „tėvystės vakuumo“, t. y. atvejų, kai nugincijus tėvystę (motinystę) vaikas lieka be tėvo (motinos). Kartu teismai turėtų atsargiau vertinti įstatymo nustatytus tėvystės nugincijimo pagrindus, o biologinės tiesos paieškos neturėtų nustelbti kitų byloje nustatytų faktinių aplinkybių.



LITERATŪRA

1. **Curry O., Cronin H.** The evolved Family. Centre for Philosophy Natural and Social Sciences, LSE. – London, 2001. http://www.fathom.com/fks/catalog/feature.jhtml?story_id=2098&bookPageNumber=2
2. **Welstead M.** The Cuckoo in the Nest – Psychological Fathers and their Children. 11th World Conference of The International Society of Family Law „Family Life and Human Rights“. – Copenhagen/Oslo, 2002. www.jus.uio.no/ifp/isfl/welstead_mary.rtf
3. **Jungtinių Tautų** vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 60–1501.
4. **Buss E.** Parental Rights. Virginia Law Review, 2002. Vol. 88. Nr. 3:635–683. www.ssrn.com/abstract_id=
5. **Lietuvių** kalbos žodynas. T. XVI. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.
6. **Barton Ch., Douglas G.** Law ant Parenthood. Butterworths. – London, 1995.
7. **Farrugia R.** Parentage and civil status matters. XXVII th Colloquy on European Law Foundation for International studies. – Valletta (Malta), 1997.
8. **Rane T., McBride B.** Identity theory as a guide to understanding fathers' involvement with their children. Journal of Family Issues. 2000. Nr. 21.
9. **Van Bueren G.** The International Law on the Rights of the Child. Martinus Nijhoff Publishers. – The Hague Hardbound, 1995.
10. **Lietuvos Respublikos** Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33–1014.
11. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74–2262.
12. **Roca E., Miralles I.** Establishing paternity in judicial proceedings in Spain: What protection for Human Rights? Papers from the ISFL 2000 (Brisbane) Conference, www.gu.edu.au/centre/flru/roca.doc
13. **Hill J.** „What does it mean to be a parent?“ The Claims of Biology as the Basis for Parental Rights. – New York University Law Review, 1991. No. 66.
14. **Čekuolienė D.** Žvilgsnis į ankstyvąją raidą: tėvų meilė ir vaiko sėkmė. Konferencijos „Šeima šiandien: vertybės, problemos, išeitys“ medžiaga. – Vilnius, 2002.
15. „White paper“ On Principles Concerning the Establishment and Legal Consequences of Parentage. CJ–FA. – Strasbourg, 2002. www.legal.coe.int/family
16. **Kroon v.** The Netherlands. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
17. **Civil Code of Quebec.** <http://www.canlii.org/qc/sta/ccq/whole.html>
18. **Goldstein J., Frened A., Solnit A.** Beyond the Best Interests of the Child, Collier Macmillan. – London, 1973.
19. **Birmontienė T.** Žmogaus teisių raida ir perspektyvos Lietuvoje // Jurisprudencija: LTA mokslo darbai. – LTA, 2000. T. 15(7).
20. **Europos** Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 40–987.
21. **Johansen v.** Norway. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
22. **Berrehab v.** the Netherlands. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
23. **Johnston v.** Ireland. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
24. **Abdulaziz, Balkandali and Cabales v.** the United Kingdom. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
25. **Keegan v.** Ireland. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
26. **Soderback v.** Sweden. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
27. **Nylynd v.** Finland. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
28. **M.B. v.** the United Kingdom. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
29. **M v.** Malta. <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>
30. **Seneave P.** Parentage and Human Rights. XXVII th Colloquy on European Law Foundation for International studies. – Valletta (Malta), 1997.



Problem of Biologic and Actual Paternity Relation and Children's Rights

Doctoral Candidate Gediminas Sagatys

Law University of Lithuania

SUMMARY

One of the most important arguments of a sound paternity protection is a certainty of the paternity fact, i.e. identity of the paternity. Law seems to confront with quite a problem in transforming identity implications of an individual into a legal reality. In the present article the author raises and tries to ground a hypothesis that some provisions of the Lithuanian Civil Code in regard to identifying a child's origin infix an exceptional biologic (genetic) reality point in forming legal „parent-child“ relations and are too static. Therefore, there exists a danger of their nonconformity to a continuously changing social reality as well as to human rights standards. In the author's estimation, these provisions need to be reviewed and new regulation models based on human rights need to be applied. Such regulation must be oriented towards a balance of interests of all persons concerned, which means it must not exclusively reflect predominance of a biologic (genetic) reality, but its relation with a social (actual) reality and a child's rights. The analysis of application practices of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms is aimed at clearance of objective human rights criteria of a parent-child relation in the field of legal protection, which could become a guidance for improvement of an institution defining a child's origin as well as for forming uniform court practices.

